

KISSNÉ RUSVAI JULIANNA

A gyermekirodalom helye a finn oktatásban és kultúrában

Témaválasztásom indítékát elsősorban azok a tapasztalatok adják, amelyeket két évvel ezelőtt rövid finnországi tartózkodásom alatt szereztem. Kajaaniban, az egyetem Pedagógusképző Karán (Kajaanin opettajankoulutusyksikkö) Erasmus-ösztöndíjjal vendégeskedtem, s többek között részt vehettem gyermekirodalom-órákon, megismerkedhettem a helyi könyvtár tevékenységeivel, meglátogathattam néhány órát a gyakorlóiskolákban. Itt mondok köszönetet Juha Vartiainennek, aki kommunikációt és gyermekirodalmat tanít a finn intézményben; aki nemcsak lehetőséget adott arra, hogy betekinthessek az ott folyó oktatás mindennapjaiba, hanem információival a továbbiakban is készségesen a rendelkezésemre állt. Valamint köszönet illeti Aulikki Keskitalo tanárnőt, aki a Nyír-egyházi Főiskolán 2009-ben a finn oktatásról tartott érdekes előadást, s amelynek elemei adalékul szolgálhattak jelen írásomhoz.

Másrészt sokat hallottunk és olvastunk az utóbbi években a finneknek a PISA-felmérésekben elért kiváló eredményeiről. Kutatók is keresték azóta a finn csoda magyarázatát: mi a titok nyitja, hogyan tudják ennyire sikeresen ösztönözni a gyerekeket olvasásra és tanulásra. A kutatások bebizonyították, hogy nem egy csodamódszerről van szó, hanem több tényező együtteséről, a társadalom által is igen támogatott jól működő rendszerről. Ennek a „szisztémának” egyik alkotóeleme a finneknek általában az irodalomhoz való viszonyuk, és ezen belül a gyermekirodalomnak a kultúrában és a mindennapokban elfoglalt helye.

Témámnak egy közvetett aktualitása, hogy az utóbbi hetekben nagy visszhangot keltett Gombos Péter olvasáskutatónak 2010. szeptember 29-én Balatonbogláron tartott előadása, illetve különösen annak néhány kijelentése. „Nevet rajtunk a világ, ilyen máshol sehol nincs másutt, hogy az olvasóvá nevelés könyveinek nyelvezetét meg sem érti a gyermek” – utalt Gombos Péter a kilencven esztendő, illetve még ennél is régebbi kötelező

Ez az írás a 2010. október 30-án a hajdúböszörményi Honti-konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

olvasmányok stílusára. (www.sonline.hu, www.eduline.hu, www.gyermek-evek.hu stb.). Egyébként ez az előadás csak egy újabb adalék az irodalom-oktatás, a kötelező olvasmányok helyzetével kapcsolatos témához, amelynek már könyvtárnyi irodalma gyűlt össze az utóbbi években.

*

A következőkben elsőként a gyermekirodalom és a finn pedagógusképzés kapcsolatáról szólok. A pedagógusi pályát Finnországban nagyon megbecsülik. A pedagóguspályának hagyományosan jelentős a presztízse az északi országban, többszörös a túljelentkezés tanítói és tanári szakokra, a pedagógusképző intézmények a legjobbakból válogathatnak. Különösen a tanítói pályára igen népszerű. A felsőoktatásban a tanító szakra jelentkezőknek mintegy 10%-át veszik fel. A bekerülő hallgatók általában erősen motiváltak, sokoldalúan tehetségesek, és korábbi tanulmányaikban gyakran kiváló eredményeket értek el. A finnországi tanítóképzés hároméves alapképzésre és kétéves mesterképzésre épül. Alapszakos végzettséggel óvodában, legfőljebb iskolai előkészítőben lehet dolgozni. Az alapfokú oktatás első hat évében általában ugyanaz a tanító oktatja az összes vagy a legtöbb tárgyat. A felső három (7-8-9.) osztályban szaktárgyi oktatás folyik, amikor is szaktanárok tanítják a különféle tárgyakat.

*...a pedagógusi pályát
Finnországban
nagyon megbecsülik,
többszörös
a túljelentkezés...*

A gyermekirodalom tárgyat az alapképzésben két féléven át hallgatják a diákok: az első évfolyam második és a második évfolyam első félévében. Az anyanyelv és irodalom tantárgyi csoportba tartozik a gyermekirodalom. Az első félévben a hallgatók a finn nyelv hang-, szó- és mondatát tekintik át, a második félévben egymással párhuzamosan tanulják a gyermekirodalmat és az anyanyelvi tantárgy-pedagógiát. A gyermekirodalom tárgy oktatásának célja és tartalma: A hallgató megismerkedik a gyermek- és ifjúsági irodalom fejlődésével és műfajaival a finn kultúrán belül, elemzi, tervezi és megvalósítja a gyermekirodalom oktatását az iskoláskor előtti szakaszban és az iskolai oktatásban. Az oktatás kiemelt területei közé tartozik az elbeszélő hagyomány és a kalevalai versmérték, a tájegységek népmeséinek, valamint a mesealkotás folyamatainak megismerése és gyakorlása.

A finn szakemberek hangsúlyozzák, hogy intézményeikben felkészítik

a hallgatókat a tudományos munkára is. Ennek egyik bizonyítéka, hogy már az első félévben megismerkednek a diákok a tudományos kommunikáció elemeivel. E tárgy keretein belül a diákok elsajátítják és gyakorolják az írásbeli tudományos munka elkészítésének szabályait, a szemléletes előadás fortélyait, megtanulják, hogyan kell bírálni és érvelni. A tárgy jelentőségét bizonyítja az is, hogy teljesítése 5 kreditet ér, négy óra előadás és 48 órai gyakorlati munka tartozik hozzá.

A tudományos kommunikáció keretein belül elsajátított ismereteket a gyermekirodalom tárgyon belül máris hasznosíthatják a hallgatók: ugyanis a szabadon választott gyermekirodalmi művet a tudományos dolgozat szabályai szerint kell bemutatniuk. A téma az előző évben Finnországban megjelent bármilyen nyelvű

(finn, svéd, lapp, karjalai stb.) gyermekirodalmi mű sokoldalú bemutatása. A diákok pontosan jelölik a felhasznált forrásokat, logikus szerkezetű dolgozatot írnak. Ebben elsőként a szerzőt mutatják be, majd a mű keletkezési körülményeit, a helyszínt és szereplőket, végül a tulajdonképpeni műelemzésre kerítenek sort. Az elkészített, általában 10-12 oldalnyi gépelt írásbeli dolgozatokat két opponens (hallgató) kapja meg: egyikük a tartalmi, másikuk a nyelvi-stilisztikai értékelést végzi. A harmadik bíráló feladata a szóbeli előadás minősítése. A dolgozat bemutatása

során mindegyik diák használja a projektort, esetleg a magnót, CD-lejátszót is. A bemutatók időtartama szigorú határok között mozog: nem haladhatja meg a 20 percet. Ebbe a húsz percben beletartozik mintegy minimum 5 perces ún. mikrotanítás, amikor is a mű tanítási órán való alkalmazását mutatja be a dolgozatíró. Az esszéírásban és bírálatban elért eredmények a már előbb említett tudományos kommunikáció tárgy eredményébe számítanak be.

A félév során nyolc alkalommal meseórát tartanak a hallgatók a városi könyvtárban illetve a helyi kórház gyermekosztályán. Itt gyerekek előtt kipróbálhatják mesemondó képességeiket. Az órák egy részét párban végzik, a másik felét pedig egyedül. A könyvtári munkához hozzátartozik, hogy a harmadik félév végére könyvtári anyagot gyűjtenek. Ennek során mintegy 1000 oldalnyi gyermekirodalommal kell megismerkedniük a hallgatóknak. A majdan tanítandó évfolyamcsoportok (0-1-2.; 3-4. és 5-6.) számára kiválasztanak 20-20 könyvet. Az említett évfolyamcsoportok

*...a félév során
nyolc alkalommal
meseórát tartanak
a hallgatók...*

nak szánt művekből négyet-négyet részletesebben is bemutatnak: egy verskötetet, egy prózai kötetet, egy ismeretterjesztő könyvet és egy egyéb művet, pl. képregényt. A többi könyvről pedig betűrendes listát készítenek. A meseórákat előkészítendő többek között megtanulják a bábozás és árnyszínház történetét és alapelemeit, majd mintegy 5 perces előadásokat terveznek – erről is beszámolnak a kajaani intézmény internetes honlapján (<http://www.kajaaninyliopistokeskus oulu.fi/kampuslehti>).

Egyébként a könyvtárhálózat igen fejlett Finnországban, és nagyon jó az együttműködés az iskolák és a könyvtárak között. Érdekes módon az iskolai könyvtárak látogatottsága az OECD átlaga alatt van, és a finnek otthon sem rendelkeznek nagy „állománnyal”.

Viszont jelentős a közkönyvtárak látogatottsága, a diákok 44%-a rendszeresen kölcsönöz könyveket. Már a 2001-es Pisa-felmérések szerint is a finnek érték el a legjobb eredményeket a szövegértésben. A szakembereket viszont aggasztotta, hogy a fiúk teljesítménye jóval lemarad a lányoké mögött. A természettudományos tárgyakban is az élre kerültek a finn diákok, de ott nem volt észrevehető különbség a két nem eredményei között (Mihály 2003).

*...a fiúk
teljesítménye
jóval lemarad
a lányoké
mögött...*

Ezt a különbséget kívánták csökkenteni a Olvasó Finnország (Luku-Suomi) projekttel, amelyet 2001-ben hirdettek meg, és a 2003-as PISA-eredmények már ennek a programnak a sikerességét mutatták. A projekt többek között fontosnak tartotta a könyvtárak és az iskolák szorosabb együttműködését, valamint azt is, hogy a tanárok jobban megismerjék a gyermek- és ifjúsági irodalmat, több író látogasson el az iskolákba. A finnek az egész társadalom gondjának érezték ezt, és a projektbe bevonták az összes tanintézményt, valamennyi oktatót, a napi- és hírlapok szövetségét is.

Finnországban 1978-ban jött létre a Finn Gyermekirodalmi Intézet (SNI vagyis Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutti) Tampere városában. Az intézet adatbázis-, tájékoztató és kutatóközpont egyben. Az intézethez kapcsolódó könyvtárban mintegy 60 ezer kötetnyi gyermek-, illetve ifjúsági irodalmi mű, ötezer tanulmány és számos gyermekkönyvhöz készült illusztráció található. Ezek jelentős része kölcsönözhető. A könyvtár nyilvános, de főleg kutatók és diákok látogatják. Az intézmény saját folyóiratot ad ki évente négyszer, (Onnimanni), ennek feladata a gyermekirodalmi művek bemutatása. Minden évben 1-3 alkalommal sa-

ját kötetet jelentetnek meg a legújabb kutatási eredmények bemutatására. Együttműködnek a város egyetemének művészeti karával, bár a válság évei meggyengítették ezt a kapcsolatot. Az intézet rendelkezik az Onnimanni-díj odaítélésének jogával. Lehetőség szerint minden évben gazdára talál, de három évnél több nem telhet el két díj kiosztása között. A szabályzat szerint nem kaphatja író, fordító vagy illusztrátor, viszont a díjazottak között található gyermeklap, könyvtár gyermekirodalmi részlege, tanár, kutató stb.

Az intézet vezetője, Maria Ihonen szerint sajnálatos, hogy a média hatására a Harry Potter-féle művek háttérbe szorítják a gyermekirodalom sokszínűségét, sajnos sok könyvesbolt is utána megy ennek a divatnak, illetve áramlatnak. Viszont pozitív hatása, hogy a fiúk olvasási kedve is megnőtt valamelyest. A fiúk továbbra is kevesebbet olvasnak, mint a lányok, de ennek okát nem abban látják a kutatók, hogy számukra kisebb lenne a kínálat könyvekben. A kutatók szerint sok függ attól, hogy a szülők mennyire nevelik rá gyermekeiket az olvasásra, az irodalom szeretetére – olvashatjuk a tamperei egyetem lapjában (<http://aikalainen.uta.fi/2009/10/08/lastenkirjallisuuden-julkikuva-vaaristyny/>). Egyébként több mint húsz olyan díj van, amelyet gyermekkultúra képviselői (is) megkaphatnak, pl. 2008 óta díjazják a legjobb képregényeket is.

Talán érdemes egy kicsit bepillantnunk a finnek anyanyelvi tantervébe is. Ennek meghatározása szerint a finn nyelv és irodalom tárgy ismeretközvetítő, valamint készség- és művészeti tárgy, tartalma a tágabb fogalmú szöveg: azaz nemcsak az írott és olvasott, hanem a képi, elképzelt, hang- és grafikai alkotás is beletartozik. Kiemelik a könyvtár és a sajtó szerepét is. A célok között megfogalmazzák az aktív és kritikai olvasást, valamint azt, hogy a diákok megtanulják felelősségteljesen és kritikusan használni az internetet. Már első osztályban megismerkednek a gyerekek az iskolai könyvtárral, másodikban pedig már a közeli helyi könyvtárba is ellátogatnak. Ebben a tanévben már feladatokat végeznek az elektronikus vagy másképp virtuális, e-tanulás (e-learning) valamely anyagának a segítségével. Harmadikban követelmény a szűkebb szülőföld (város, tájegység) egy írójának a megismerése. A negyedikesek többek között könyvbemutatókat is tartanak, és az órákon foglalkoznak a képregényekkel is. A következő évfolyamon továbbá hangjátékot készítenek, és a szóbeli elő-

*...követelmény
a szűkebb szülőföld
(város, tájegység)
egy írójának
a megismerése...*

adás, hozzászólás fortélyaiba is bevezeti őket tanítójuk. Hatodik osztályban a gyerekek a média különböző műfajait tanulmányozzák és bírálják, hetedikben pedig a szóbeli kommunikáció szabályaival ismerkednek. Maguk a tanulók is megpróbálkoznak hír írásával; valamint különféle írásművek (vers, elbeszélés, közlemény, hír, történet stb.) alkotásával. Hatodik osztálytól kezdve bevezetik őket a tudományos munka alapjainak ismeretébe: megtanulják a tartalomjegyzék-készítés, jegyzetelés, a források jelölésének legelemibb szabályait. A nyolcadikosok többek között olyan bemutatót készítenek, amihez több forrást kell felhasználniuk. A végzősök (kilencedik osztályban) esszét írnak, referátumot készítenek. Tulajdonképpen irodalomtörténetben itt mélyülhetnek el: a követelmény a Kalevalával való ismerkedés, a néphagyományok, illetve a finn irodalom főbb korszakainak ismerete.

*...ez a könyv
egyetlen
ma élő író művét
sem tartalmazza...*

Megvizsgálhatjuk azt is, hogy vajon a tankönyvek mennyire járulnak hozzá, hogy a finn gyerekek megszeressék az olvasást. Két (egy finn és egy magyar) anyanyelvi könyvet hasonlítottam össze abból a szempontból, hogy a mai gyermekirodalom alkotásait milyen arányban tartalmazzák. Mindkét kötet 2007-ben jelent meg, mindkettő ötödikeseknek szól. Rögtön az első szembetűnő különbség (összevetve a magyar oktatási rendszerrel): Finnországban nem választják

szét az irodalom és az anyanyelv oktatását, egységes tárgy, természetesen egy tankönyv és egy munkafüzet tartozik hozzá. A magyar oktatási rendszer e tekintetben különbözik az orosz, francia, amerikai gyakorlatától is (Gordon Győri 2006: 72–73). A magyar tankönyv az Apáczai Kiadó gondozásában jelent meg, Radóczné Bálint Ildikó és Virág Gyuláné a szerzője. Újszerű és ötletes első látásra a magyar tankönyv szerkezete, vonzóak a logikusan fölépülő fejezetek, a színekkel kiemelt különféle tartalmak. Ez a könyv egyetlen ma élő író művét sem tartalmazza. A magyar tankönyvek közül mégis kitűnik azzal, hogy olyan 20. századi írókat szerepeltet alkotásaikkal, akik korábban nem az iskolai tankönyvekből váltak ismertté. Például Romhányi József, Gianni Rodari, Roald Dahl (Tanács a televíziózással kapcsolatban című verséből olvashatunk itt részleteket Varró Dániel fordításában), Selma Lagerlöf Nils Holgersson csodálatos utazása, Örkény István Nápolyi című írása található meg. Tehát a magyar irodalomoktatás tárgya mind a mai napig el-

sősorban irodalomtörténet, és szépirodalmi szövegeket ismerhet meg a tanuló az irodalomkönyvekből, ragaszkodunk az irodalomtörténet nagyjainak bemutatásához.

Ezzel szemben a finn tankönyv (Haviala–Helin–Ilomäki–Keisala–Katajamäki–Siter 2007) irodalmi szemelvényei ma is élő gyermekíróktól származnak egytől egyig. (Ilkka Remes (1946), Ilpo Tiihonen (1950), Raili Manninen (1940), Kirsti Kuronnen (1966), Tuula Kallioniemi (1951), Leena Krohn (1947), Jukka Parkkinen (1948), Mauri Kunnas (1950) írók műveiből olvashatók hosszabb-rövidebb szemelvények a tankönyvben. A finn tankönyv és a feladatgyűjtemény kölcsönösen utal az összetartozó szövegekre és a hozzájuk tartozó feladatokra, ez igen megkönnyíti a tájékozódást.

Egy nagy tankönyvcsaládról van szó, amelynek tagjait a 3-6. osztályban alkalmazzák. Szinte minden érintett évfolyamon tanári kézikönyv, kiegészítő tananyag, segédanyag és interneten is hozzáférhető feladatok állnak a tanulók és a tanárok rendelkezésére. A tankönyv részeit összefoglalja egy kerettörténet, amelynek egyes részei mindig a fejezet élén állnak. A történet helyszíne egy antikvárium, szereplői gyerekek és felnőttek. A kerettörténet szerzője

Hannele Huovi író, akinek 1979 óta jelennek meg gyerekkönyvei. A könyv hat jól elkülönített fejezetre tagolódik, mindegyik elején a tankönyvírók meghatározzák az elérendő célt, így az első fejezetben ezek a következők: a mobiltelefon, az e-mail és az internet használatának szabályai, adatok, ismeretek keresése a neten, a jegyzetelés és jegyzetkészítés gyakorlása, naplórás. Számunkra kevésbé szokatlan témák is tartoznak a fejezethez: a helyesírás ismétlése, ismeretterjesztő szövegek olvasása. Itt három szövegtípussal ismertetik meg a nebulókat: a fiktív, a tényközlő és a véleményközlő szöveggel.

A következő fejezet a novella, a dráma és a vers fogalmához tartozó néhány ismeretet tisztáz, például a fő- és mellékszereplő fogalmát. A könyv itt is arra törekszik, hogy a gyerekek ne csak befogadói, hanem művelői, részesei is legyenek az irodalomnak. Nemcsak megismerkednek a dráma alapfogalmaival, hanem el is kell játszaniuk egy jelenetet egy színpadra adaptált műből, amely gyerekekről szól. Egy másik feladat szerint finn és svéd gyerekversek mintájára a tanulók maguk is megpróbálkozhatnak versírással. Az egyik fejezetben a folytatásos történeten kívül a szerzők

*...a finnországi
irodalom- és
anyanyelvoktatás egyben
általános kultúráközvetítő
szerepet is vállal...*

Nagy Zsófi (5 éves, Budapest) rajza

bemutatják a finn cirkusz legismertebb művészeit. Ezzel kapcsolatban elmondhatjuk, hogy a finnországi irodalom- és anyanyelvoktatás egyben általános kultúrákövetítő szerepet is vállal. Természetesnek tartják a tankönyvírók és a tanárok is, hogy a jelenkori kultúra jelenségeivel is megismerkedhessenek a tanulók.

A negyedik fejezet fő témája a Kalevala. Az eredeti alkotásból, „a finnek nemzeti eposzából” mindössze tíz sort közölnek. Feltehetően nehéz olvasmány lenne a 10-12 éves gyerekeknek a régies nyelve-

zet. Viszont a szerzők ismertetik a Kalevala szerkezetét, külön táblázatban megnevezik a szereplőket, helyszíneket, a műben előforduló fontosabb tárgyakat: a kantelet, a szampót stb., valamint értelmeznek néhány archaikus szót és kifejezést. Másfél oldalnyi terjedelemben olvashatunk a fontosabb cselekményszálakról. A Lamb testvérek Shakespeare-meséihez hasonló vállalkozás a prózában megírt Kisti Mäkinen (1939) tollából származó a Finn gyerekek Kalevalája, amely az eredetiből megőrzi az állandó jelzőket, jellegzetes kifejezéseket, szófordulatokat. Ebből a műből közölnek egy részletet. Továbbá a tankönyv felhívja a gyerekek figyelmét Mauri Kunnas (1950) egy gyerekkönyvére, a Kuttyák Kalevalájára, amely a Kalevala ihletésére jött létre, és a műben emberek helyett farkasok és kuttyák vívják meg egymással küzdelmüket. Ezek a művek élvezetes formában teszik lehetővé, hogy a gyerekek birtokába jussanak a finn klasszikus irodalmi műről megszerezhető ismereteknek, és ugyanakkor kedvet is kapjanak ahhoz, hogy a későbbiekben eredetiben is elolvassák a finn nemzeti eposzt. A tankönyv szerzői utalnak Tolkiennek A gyűrűk ura című könyvére, amelyben egyértelmű a finn nyelv és a Kalevala hatása.

Egy külön fejezet fő tárgyköre a média. A könyv gyakoroltatja a képek (festmények, hírfotók, reklámok) értelmezését, tanulmányozza a képi reklám eszközeit. A fejezethez tartozó gyakorlati feladatok közé tartozik még a kritikaírás és az osztályújság szerkesztése. Az utolsó (hatodik) fejezet célkitűzései a krimiolvasás, valamint betekintés a világirodalom dektívregényeibe. Ebben a részben ismerkednek meg a tanulók Sherlock

Holmesszal, Astrid Lindgren Kalle Blomkvistról szóló regényéből egy részlettel, Agatha Christie hőseivel. Itt jegyzem meg, hogy minden olvasmányhoz két felszólító módú igét tesznek: „Olvass és szórakozz!” Fontosabbnak tartják az ismeretszerzésnél azt a tankönyv szerzői, hogy az irodalom elsősorban élményt, szórakozást jelentsen.

Összegezve: A nyelvtani ismeretek és feladatok mindig az elolvasott irodalmi szövegekhez kapcsolódnak. Ebből következően a tanulók feltehetően jobban megértik a tanulmányozandó olvasmányt, és a nyelvtan tanulása sem lesz unalmas. A szerzők bátran nyúlnak a hétköznapi élet bármely területéhez (cirkusz, sajtó, krimi, reklám). A tankönyv anyaga jelen központú, az iskola ezáltal nincs elszigetelve a külvilágtól, azzal foglalkoznak az iskolában, amit egyébként is tapasztalnak, maguk körül látnak: napjaink gyerekkönyvei, reklámok, napilapok stb. Nem irodalomtörténeti ismereteket tanítanak, ettől sokkal fontosabbnak tűnik, hogy a gyerekek megszeressék az olvasást. A tankönyv állandóan cselekedtetni a tanulókat, részesei is a tanult anyagnak, a képességek sokoldalú kibontakoztatása előtérbe kerül (versírás, színjátszás, újságírás, versmondás stb.). A jól megválasztott gyermekirodalomnak és általában az olvasásnak tehát meghatározó szerepe lehet abban, hogy a gyerekekből sikeres, kreatív, sokoldalú, művelt felnőttek váljanak.

IRODALOM

- GORDON GYŐRI János: A magyartanítás átalakulása az irodalomtanítás nemzeti tendenciáinak tükrében. In: Elektronikus Könyv és Nevelés 2006. 8. évf. 4. sz. p. 70–82.
- HAVIALA, A.–HELIN E.–ILOMÄKI–KEISALA, U.–KATAJAMÄKI, M.–SITER, M.: Kulkuri 5. Äidinkieli ja kirjallisuus. WSOY Oppimateriaalit Oy, Helsinki, 2007.
- MIHÁLY Ildikó: Világgraszoló oktatási sikerek – és ami mögöttük van... Finn elemzés a PISA-vizsgálat eredményeiről. In: Új Pedagógiai Szemle 2003. dec. p. 92–94.
- RADÓCZNÉ BÁLINT Anikó – VIRÁG Gyuláné: Irodalom az általános iskola 5. évfolyama és a 11 éves korosztály számára. Szerk.: Ruttkay Helga és Réti Éva. 2. kiadás. Apáczai Kiadó, Celldömölk, 2007.

INTERNETES FORRÁSOK

- IMRE Angéla: Beszámoló a 15. európai olvasáskonferenciáról. In: Anyanyelvpedagógia. 2008. 2. sz. (2008.10.05.)
- <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=13>
- <http://www.wsoyoppimateriaalit.fi/oppi> (2010. 11.20.)
- www.sonline.hu
- www.eduline.hu
- www.gyermekevek.hu
- <http://www.aikalainen.uta.fi/2009/10/08/lastenkirjallisuuden-julkikuva-vaaristynynt/>
- <http://www.kajaaninyliopistokeskus oulu.fi/kampuslehti>
- http://edu.ouka.fi/~ops/Word_dokumentit/valmis_ops/suomi_aidinkielen.doc